

ZİYA GÖKALP VE AHMET AĞAOĞLU BAKIŞ AÇISIYLA “BATICILIK” “WESTERNISM” FROM THE PERSPECTIVE OF ZİYA GÖKALP AND AHMET AĞAOĞLU

Öğrenci, Yeliz Akdeniz¹, Dr. Öğr. Üyesi, Gökhan Murat Üstündağ²

¹Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

yelizakdenizz@hotmail.com- 0009-0005-2399-4372

²Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,

gokhan.ustundag@bilecik.edu.tr- 0000-0002-9660-1008

ÖZET

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde modernleşme hususunda Batı medeniyeti karşısında geri kaldığını ve devletin devamlılığının sağlanması için Batıyı örnek alması gerektiğini düşünen aydınlardan iki önemli düşünür Ziya Gökalp ve Ahmet Ağaoğlu'dur. Bu çalışmada; her iki yazarın temel eserleri ele alınarak batıcılık konusundaki düşüncelerindeki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Söz konusu eserlere ek olarak, detaylı literatür taraması kullanılmış, her iki düşünürün konu hakkındaki fikirleri en doğru şekilde belirlenerek analiz edilmeye çalışılmıştır. Her ikisi de Batılılaşmak konusunda hemfikirken yöntem konusunda farklı görüşler sunmuştur. Bu görüşlerin ise maruz kaldıkları ortamların farklılığından kaynaklandığı gözlemlenmiştir. Bu çalışma, Ziya Gökalp ve Ahmet Ağaoğlu'nun batıcılık hakkındaki görüşlerinin zaman içindeki değişimlerini de tartışmaktadır. Her iki aydının da batıcılık hakkındaki görüşleri kültür kavramıyla bağlantı kurularak açıklanmaya çalışılmıştır. Gökalp, modernleşmek için Batıya yönelme fikrini savunmuştur ve bunun taklitçilikle değil bilimle, eğitimle yapılması gerektiğinin altını çizmiştir. Dil, din, ahlak olarak Türk kültüründen uzaklaşmamamız, tüm unsurların sadece bilim yönünü almamız gerektiğini savunmuştur. Kültür ve medeniyeti birbirinden ayırmıştır ve kültürün medeniyete kıyasla dışarıdan alınamayacağı görüşündedir. Ağaoğlu ise çağdaşlaşabilmek için Batı medeniyetinin tümüyle alınması gerektiği görüşündedir. Batı medeniyeti karşısında diğer medeniyetler yenilmişlerdir. Bir medeniyetin parçalanamaz bir bütün olduğunu savunarak, Gökalp'e kıyasla sadece bilim ve eğitim gibi unsurların alınmasının değil, medeniyetin bütün halde alınmasının çağdaşlaşmak için tek yol olduğunu düşünmektedir. Osmanlı Devleti'nin devamlılığı için Batı medeniyetini ön plana alıp, kurtuluşun ancak böyle gerçekleşeceğini savunan bu iki aydının görüşleri, medeniyetin nasıl ve ne derecede alınacağı hususunda çatışmıştır. Araştırma sonuçları göstermiştir ki; Ziya Gökalp ve Ahmet Ağaoğlu, kurtuluşu Batı medeniyetinde görme konusunda benzer görüşlere sahipken, medeniyet kavramının kapsamı ve söz konusu medeniyete ulaşma yolları konusunda farklı fikirlere sahiptirler.

Anahtar Kelimeler: *batıcılık, kültür, medeniyet, yöntem*

ABSTRACT

Ziya Gökalp and Ahmet Ağaoğlu are two important intellectuals who thought that the Ottoman Empire fell behind the Western civilization in terms of modernization in the last periods and that it should take the West as an example to ensure the continuity of the state. In this study; The main works of both writers were discussed and the similarities and differences in their thoughts on Westernism were tried to be revealed. In addition to the works in question, a detailed literature review was used, and the ideas of both thinkers on the subject were tried to be determined and analyzed in the most accurate way. While both agreed on Westernization, they offered different views on the method. It has been observed that these views arise from the difference in the environments they are exposed to. This study also examines the change in Ziya Gökalp and Ahmet Ağaoğlu's views on Westernism over time. The views of both intellectuals on Westernism have been tried to be explained by making a connection with the concept of culture. Gökalp defended the idea of turning to the West for modernization and underlined that this should be done through science and education, not through imitation. He argued that we should not move away from Turkish culture in terms of language, religion and morality, and that we should only consider the scientific aspects of all elements. He made a distinction between culture and civilization and was of the opinion that, unlike civilization, culture cannot be taken from outside. Ağaoğlu is of the opinion that Western civilization should be fully embraced in order to modernize. Other civilizations succumbed to Western civilization. He argued that civilization is an indivisible whole. Unlike Gökalp, he thinks that addressing civilization as a whole, not just its elements such as science and education, is the only way to modernize. The views of these two intellectuals, who prioritized Western civilization for the continuity of the Ottoman Empire and argued that salvation could only be achieved in this way, conflicted on how and to what extent civilization would be achieved. The research results showed that; While Ziya Gökalp and Ahmet Ağaoğlu have similar views on seeing salvation in Western civilization, they have different views on the scope of the concept of civilization and the ways to reach that civilization.

Anahtar Kelimeler: *westernism, culture, civilization, method*

1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet dönemi ile birlikte Batıcılık kavramı sıkça kullanılmaya başlamıştır. Batı'ya benzeme, Batı'nın değerlerinin benimsenmesi, Batı gibi hareket etme gibi anlamlar taşıyan Batıcılık aydınlar tarafından oldukça önemsenmiştir (Aşık, 2019, s. 52) Bu aydınlar arasında Ziya Gökalp ve Ahmet Ağaoğlu da yer almaktadır. Batı medeniyeti, bilim ve fen açısından diğer medeniyetlere göre daha üstün durumdadır.

Ahlak, edebiyat, sanat gibi manevi yönleri açısından da diğer medeniyetlere göre farklılık göstermektedir. Batı medeniyetine ulaşabilme yöntemi her düşünür için farklıdır. Gökalp bu yöntemi bilim ve fen ile ele almışken, Ağaoğlu bununla beraber manevi yönleriyle de ele almaktadır. Bu iki düşünür Batıcılık kavramı üzerine benzer ve farklı görüşlere sahiptir. Batı medeniyetine dahil olunması konusunda hemfikirken kültür konusunda ayrışmalar yaşamaktadırlar. Gökalp Türk kültüründen vazgeçilmemesi gerektiğini savunurken, Ağaoğlu Batı medeniyetinin kültürünün de alınması gerektiğini savunur.

Bu çalışmada, Ahmet Ağaoğlu ve Ziya Gökalp'in batıcılık konusundaki fikirleri ve yaklaşımları analiz edilerek, benzerlik ve farklılıkları ortaya konulmaya çalışılacaktır. Söz konusu fark ve benzerlikleri tespit edebilmek amacıyla; Gökalp'in "Türkçülüğün Esasları" adlı eseri ile Ağaoğlu'nun "Üç Medeniyet" adlı çalışmaları esas kaynak olarak kullanılmış, bu eserlere ek olarak yazarların diğer çalışmaları ve literatürde konuyla ilgili diğer çalışmalar da incelenerek doğru sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın önemi, Gökalp ve Ağaoğlu'nun Batıcılık hakkındaki görüşlerinin karşılaştırıldığı bir araştırmanın bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Çalışmanın amacı; literatürdeki söz konusu boşluğu doldurmaktır.

Çalışmanın Ziya Gökalp ve Batıcılık bölümünde, Osmanlı Devleti'nin kurtuluşu için Batıcılığın zorunlu olduğunun Gökalp tarafından savunulması anlatılmaktadır. Gökalp'in Batıcılığın yanlış anlaşılmasını, Tanzimatçılar tarafından yanlış yöntemler denenmesini eleştirdiği görülmektedir. Doğu medeniyetinin İslam medeniyeti olarak zannedilmesinin Gökalp tarafından eleştirilmesi ve Doğu medeniyetinin neden Batı medeniyetinden geri kaldığını açıkladığı görülmektedir. Bu bölümde, Batı medeniyetinin geliştirmiş olduğu teknoloji, bilim, eğitim, edebiyat ve iş birliği gibi alanların milli kültürümüze nasıl aşılması gerektiği konusunda Gökalp'in önerileri yer almaktadır. Gökalp için Batıcılığın sadece bilim, teknoloji, eğitim gibi alanların Batıya ihtiyaç olmayacak şekilde alınıp geliştirilmesi ancak Türk kültürünün yaşatılmaya devam edilmesi görüşü açıklanmaktadır.

Ahmet Ağaoğlu ve Batıcılık bölümünde, Batıcılığın tam anlamıyla alınmasının Ağaoğlu tarafından zorunlu görüldüğü açıklanmaktadır. Ağaoğlu'nun farklı siyasal düşüncelerden etkilendiği, yaşamının bir bölümünde Şiilik ile ilgilenirken bir bölümünde ise modernizm ile ilgilendiği, hayatının geri kalanına ise Batıcılığı savunarak devam ettiği açıklanmaktadır. Ağaoğlu için Batı medeniyetlerinin diğer medeniyetlerden üstün geldiğini, Doğu medeniyetinin ise bireyi baskı altına aldığını ve Batı medeniyetinin alınmasının zorunlu olduğunu savunduğu görülmektedir. Ağaoğlu'nun medeniyetleri parçalanamaz bir bütün olarak gördüğü ve bu yüzden Batı medeniyetinin yalnızca bilim ve fenni ile değil kültürü de dahil olmak üzere tüm özellikleriyle alınması gerektiğinin altını çizdiği anlatılmaktadır.

Ziya Gökalp ve Ahmet Ağaoğlu Batıcılığının Karşılaştırılması bölümünde ise, iki aydının batıcılık konusundaki benzer ve farklı görüşlerinin karşılaştırılması yer almaktadır.

Osmanlı Devleti'nin kurtuluşu için Batı medeniyetine yönelmenin Gökalp ve Ağaoğlu tarafından neden zorunlu görüldüğü yer almaktadır. Gökalp ve Ağaoğlu'nun Batı medeniyeti hakkında düşündükleri ortak yönler açıklanmaktadır. Gökalp ve Ağaoğlu'nun Batıcılık konusunda ayrı düşüştüğü hususlar yer almaktadır. Çalışmanın Sonuç kısmında, Ziya Gökalp ve Ahmet Ağaoğlu'nun Batıcılık hakkındaki düşünceleri, vardıkları sonuçlar ve her ikisinin karşılaştırılması tartışılmaktadır. Araştırma sonucunda; Ziya Gökalp için Batı medeniyetinin alınmasının şart olduğu ancak kültürü kaybetmemenin çok önemli olduğu, Ahmet Ağaoğlu için ise önemli olanın Batı medeniyetini maddi ve manevi olmak üzere tüm unsurlarıyla alınması olduğu tespit edilmiştir.

2. ZİYA GÖKALP ve BATICILIK

Osmanlı Devleti'nin gerilemeye başlamasıyla birlikte batılılaşma düşüncesi zorunluluk haline gelmiştir. Tanzimat döneminde yapılan yanlış batılılaşma yöntemleriyle devlet yıkılma sürecine girmiştir. Doğu ve Batı medeniyetini birleştirmeye çalışan Tanzimatçılar Ziya Gökalp tarafından eleştirilmiştir. Gökalp, Batı medeniyetine girmenin kaçınılmaz bir gerçek olduğunu savunsa da milli bilincimizi koruyup, milli devlete yaklaşmamız gerektiğini savunur (Zorlu, 2018, s. 97,98). Batıya yönelme düşüncesinin, Türk milletinin dini inancına ve milli kültürüne zarar vermeyeceğini hatta bunun aksine Doğu medeniyetine yönelme düşüncesinin terk edilmesi gerektiğini savunur. Savunmalarında da aslında Doğu medeniyetinin Bizans'ın bir ürünü olduğunu belirtir. Gelişim için Batıya yönelim olmasını, bunun taklitçilikle karıştırılmayarak bilimle, eğitimle erişilmesi gerektiğini savunur (Dalgıç, 2018, s. 110).

Gökalp'e göre Osmanlı medeniyetinin yıkılmaya mahkûm olmasının sebeplerinden birisi, Batı medeniyetinin yükseldikçe Doğu medeniyetini tamamen ortadan kaldırma özelliğinin olmasıdır. Rusya'da ve Balkan medeniyetlerinde olan durum Osmanlı İmparatorluğu'nda da meydana gelecektir ve Batı medeniyeti Doğu medeniyetinin yerini alacaktır. Doğu medeniyeti zannedildiği gibi İslam medeniyeti değildir. Kaynaklara göre Doğu, Roma medeniyetinden ibaretti. Batı da aynı şekilde Hristiyan medeniyeti olmadığı gibi, Roma medeniyetinin bir devamından ibarettir. Osmanlılar, Doğu Roma medeniyetini kendilerinden önce Müslüman olan Araplar ve Acemlerden, dındaş milletlerden bu medeniyeti almışlardır. Bundan dolayı bazı düşünce adamları Doğu medeniyetini İslam medeniyeti zannetmişlerdir. Batı medeniyetinin her yerde Doğu medeniyetinin yerine geçmesinden dolayı Osmanlı medeniyeti ortadan kalkacak, yerine İslam dini ile beraber bir Türk kültürü ve Batı medeniyeti yerleşecektir. Türkçülüğün vazifesi bir taraftan Türk kültürünü arayıp bulmak, diğer taraftan ise Batı medeniyetini alarak milli kültüre aşılmasıdır (Gökalp, 2021, s. 73,74). Tanzimatçıların yaptıkları yanlış ise, üretimi çağdaştırmadan tüketimi çağdaştırmaya çalışmışlardır. İki türlü mahkeme, bütçe, okul, vergi, yasa oluşturmalarıyla ne milli olanı koruyabilmişler ne de asıl çağdaşlaşmayı gerçekleştirebilmişlerdir. Yapılan bu yanlışlarla Osmanlı Devleti yıkılış sürecine girmiştir (Zorlu, 2018, s. 97). Gökalp, ancak bilgi ve sanayi malzemelerinin Batı'dan alınma zorunluluğunun kalkmasıyla, Türk milletinin bunları

kendi gücüyle yapabilmesiyle modernleşebileceğini bildirmiştir. Gökalp için modernleşme, ilim ve teknikte hiçbir milletten geri kalmayarak üstün bir yer elde etmektir (Deveci, 2021, s. 47).

Avrupa’da rönesans, reform, romantizm, felsefi yenilik gibi dini, ilmi, ahlaki, estetik iyileştirmeler Orta çağ hayatına son vermiştir. İslam aleminde ise bu gibi iyileştirmeler yapılmadığı için biz hala Orta çağdan kurtulamayıp, skolastik düşüncenin etkisi altındaydık. Bunların yanı sıra Avrupa medeniyeti esnaf ve ekonomik meslekleri birbirinden ayırmakla beraber bilim alanında, güzel sanatlar ve toplumsal hayatta da iş bölümleri meydana getirmiştir. Siyasi kuvvetleri yasama, yargı ve yürütme olarak üçe ayırmakla birlikte siyaset ile dini de birbirinden ayırmıştır. Bu sebeplerden dolayı Müslüman milletler önceden askeri ve siyasi güç bakımından Avrupalılarla eşit hatta bazen üstün olsa da Avrupa’daki iş bölümü gelişmeleri sonrasında gittikçe zayıflamaya başlamışlardır. Gökalp’e göre, bu dini ve vatani bir tehlike oluşturmaktadır ve tek bir kurtuluş çaresi vardır; sanayide, ilimlerde, hukuki ve askeri kuruluşlarda Avrupalılar kadar ilerlemektir. Bunun için de tek çare Avrupa medeniyetine girmektir (Gökalp, 2021, s. 91,92). Gökalp’e göre, birbirine zıt olan Doğu ve Batı medeniyetlerinin bir arada yaşatılmaya çalışılması yanlıştır. Bir milletin iki medeniyetli olamayacağını savunur. Bu sebeple, Türklerin Doğu medeniyetini tamamıyla bırakıp Batı medeniyetine dahil olması gerektiğini ve ancak bu şekilde başarıya ulaşılabileceğini belirtir. İslamcılar ise Gökalp’i oldukça eleştirirken, Avrupa’nın tamamen reddedilip, yeni bir İslam medeniyetinin oluşturulması gerektiğini savunmuşlardır (Deveci, 2021, s. 46). Tanzimat dönemindeki aydınların yapmış olduğu gibi Doğu ve Batı medeniyetlerini bir araya getirmeye çalışmak yanlıştır. Bu tarz bir yaşayış toplumu ikileme düşürebilir. Sadece Batı medeniyetinin alınması ise Türk milletinin kültürünü ya da dinini terk etmesi anlamına gelmez. Medeniyet, kültür ve din birbirinden farklı toplumsal gerçekliklerdir (Keskin, 2003, s. 111).

Gökalp, modernleşmek için Türk milletinin bilim alanında gelişmesi gerektiğini düşünür. Bu kapsamda da Türkçülüğün vazifesini, bir yandan Türk kültürünü aramak diğer yandan ise Batı medeniyetini milli kültüre aşılacak olarak tanımlar. Batı medeniyetine girerken en dikkat edeceğimiz hususun Türk kültüründen uzaklaşmamak olduğunu belirtir. Bunu da her unsurun sadece bilimini alarak yapabileceğimizi, dili, dini, ahlaki değil, bunların bilimini almamız gerektiğini ön koşul olarak sunar (Deveci, 2021, s. 44). Gökalp’e göre Batılılaşmak, şekil ve yaşayış olarak Avrupalılara benzemek değil, Avrupalılar gibi otomobiller, zırhlı gemiler yapıp kullanabilmektir. Ne zaman bilgi, sanat, alıntı ve satın alma için Avrupalılara gerek duymazsak o zaman çağdaşlaşmış oluruz görüşündedir (Gökalp, 2014, s. 19). Gökalp’e göre, “kültür” millidir ancak “medeniyet” uluslararası bir olgudur (Gökalp, 2021, s. 59). Kültürün “aşiret, klan, kavim” gibi değer yargısı taşıyan, doğal olan topluluklarda olduğunu ve o topluma özel olduğunu belirtir. Kültür dayanışmanın temelidir ve dışarıdan alınmaz. Medeniyet ise, devirlere ayrılmaktadır. Türkler de bu devirlerde farklı medeniyetlerin içine girmişlerdir (Deveci, 2021, s. 45).

Ziya Gökalp, batılılaşmayı milli bir devlet oluşturmanın aracı olarak görmüştür. Türkleşmek ve İslamlaşmak kadar Batılılaşmak da milli devletin daha güçlü hale gelebilmesi için önemlidir. Türkleşmenin tek başına yeterli olamayacağını düşünmüştür. Gökalp'e göre kısa vadeli ve uzun vadeli olmak üzere iki tür batılılaşma biçimi vardır. Kısa vadeli olarak "taklit", uzun vadeli olarak ise "yaratma" yoluna gidilebilir. Taklit yolunu seçen Tanzimatçıların batılılaşma süreci bu yüzden kısa vadeli ve başarısız olmuştur. Yaratma yoluyla ise batı medeniyetine dahil olunabilir ve böylece çağdaşlaşma gerçekleşir (Zorlu, 2018, s. 96,98). Gökalp, batıya ihtiyaç duymadan üretim yapabilmeli, teknolojimizi ilerletebilmeli bu açıdan çağdaşlaşabilmeliyiz ancak bunları yaparken Türk kültürünü yaşatmaya devam etmeliyiz görüşündedir.

3. AHMET AĞAOĞLU ve BATICILIK

Düşünce dünyasında iniş ve çıkışlar yaşamış olan Ahmet Ağaoğlu'nun düşüncelerinin ayrılmaz bir parçası Batılılaşma taraftarlığıdır; Batı'yı bütün kurum ve kuruluşlarıyla aynen almak isteyen, modernist ve bireysel-toplumsal özgürlük yanlısı liberal bir tutumu vardır (Çetin, 2012, s. iii) Ağaoğlu, çok farklı siyasal, dini, kültürel, etnik vb. etkilere maruz kalmıştır. Yetişme döneminde hem Şii mollaların hem Rus nihilist aydınlarının düşünceleriyle tanışmıştır. Bir yandan hocalarının etkisiyle İran ve Şiiilik ile ilgilenirken bir yandan da Paris yıllarında modernizm yansımalarını, Batı'yı görmüştür. Paris'ten maruz kaldığı etkiyle hayatının geri kalanında modernist/Batıcı/oryantalist bir formasyona sahip olmuştur (Çetin, 2012, s. 23).

Batıdan nelerin alınıp nelerin alınmayacağı konusuyla ilgili düşüncelerini ilk kez Malta'da sürgün olduğu 1919-1920 yıllarında kaleme almıştır. Batının diğer medeniyetlerden üstün olmasının sebebini; İnsanı birey olarak görmesi, bireyin tüm haklarını koruması ve geliştirmesi, serbest ticaret sistemini tesis etmesi, toplumda dayanışma ve iş bölümü anlayışının yerleşmiş olması ve rekabetçi bir demokratik siyasi sistemin kurulması gibi gelişmelere bağlamıştır. Ağaoğlu'na göre, Doğu medeniyeti ise, bireyi yüzyıllardır baskı altına almıştır ve çağa uygun bir toplumsal yapı meydana getirememiştir. Bu yüzden Batı karşısında yenilmiştir. Osmanlı Devleti'nin bu durumdan kurtulması için, Batı'da olduğu gibi, bireyi ve hürriyetleri esas alması gerektiğini iddia eder. Müslümanların gerilemesinin sorumlusu olarak ise eski dönemin ulemasını, idarecilerini ve edebiyatçıları görür. Ona göre, Doğu medeniyetine hâkim ahlak ve edebiyat anlayışı, toplumların daha sorunlu bireysel ve toplumsal yaşama sahip olmalarında etkilidir (Haklı, 2018, s. 120-126).

Ağaoğlu için üç büyük medeniyet vardır: 1.Buda-Brahman 2.İslam 3. Batı. Batı medeniyeti karşısında diğerleri yenilmiştir. Bu yenilme maddi ve manevi olmak üzere iki türdür. Maddi yenilme üç yüz yıldan beri başlamıştır. İslam cemiyetleri sırayla yıkılmakta ve mahvolmaktadır. Birçok İslam hükümetinin kendini koruyamaması gibi Osmanlı da perişan bir hale düştü. Bu yıkılışların sebebi ise doğrudan doğruya Batı medeniyeti ile olan mücadelenin sonucudur. Manevi olarak da yıkılan İslam ve Buda-

Brahman medeniyetleri, Batı medeniyetinin şahsiyetini kabul edip onun iradesine tabi olmak zorundadırlar (Ağaoğlu, 2013, s. 22,23). Ağaoğlu'na göre, Avrupa medeniyetinden kaçınmak isteyen İslam medeniyetleri her gün tükenmektedirler. Japonya gibi Avrupa medeniyetine vaktinde ve tam olarak yaklaşmış olanlar ise kuvvetlerini arttırıp, hayatlarını korumuşlardır. Avrupa medeniyetinin üstünlüğünü kabul etmeyen kimse kalmamıştır. Ancak bu üstünlüğü sadece bilim ve fennine bağlayıp, diğer taraflarından vazgeçmek isteyenler vardır. Bu kişiler, Avrupa medeniyetinde gördükleri eksik ve hatta onların tabiriyle iğrenç taraflarından kurtulmak, süzgeçten geçirmek istiyorlardı. Aksine bir medeniyet bölünemez ve parçalanamaz bir bütündür bu sebeple süzgeçten geçirilemez. Avrupa medeniyetini üstün yapan onun bütünüdür. Bilim ve fende başkalarına göre daha üstün olmaları medeniyetin bütününde aranmalıdır (Ağaoğlu, 2013, s. 23,24).

Ahmet Ağaoğlu'na göre, medeniyetler bitkiler gibidir. Medeniyetler kendilerini geliştirmeleri için belli şartlara muhtaçtırlar aksi taktirde solup giderler. Bundan dolayı başka medeniyetlerden üstün gelen Avrupa medeniyeti yalnız bilim ve fenni ile değil bütün eksikleri, özellikleri ve erdemleriyle bunu başarmıştır. Bu halde, yenilenler Avrupa medeniyetini parça parça değil, olduğu gibi kabul etmelidirler yoksa hiçbir sonuç alamazlar. Bundan dolayı medeniyet olarak düştüğümüz durumdan kurtulmak istiyorsak yalnızca elbise ve bazı yapılarımızla değil hayatımızın bütünüyle, kafamız, zihniyetimiz, görüş tarzımız ile Avrupa medeniyetine uymalıyız. Bunun dışında kurtuluş yoktur. Bu konuda önemli bir noktaya değinmek gerekir. O da milli şahsiyetimizin ne olacağı hakkındadır. Başka bir medeniyete tamamen uymak milli şahsiyetimizi kaybetmeye neden olur mu? Milletler tarihine bakarsak değişmez ve ebedi olan yoktur. Tarihinde dinini, hukukunu, ahlakını değiştirmeyen bir medeniyet yoktur. Kâinata aynılık yoktur mutlak bir farklılık vardır. Bu farkta medeniyetlerin özelliklerini, şahsiyetlerini gösterir. Her millet onlarda kendilerine has olan doğuştan şahsiyeti aksettirir (Ağaoğlu, 2013, s. 25,26).

4. ZİYA GÖKALP ve AHMET AĞAOĞLU BATICILIĞININ KARŞILAŞTIRILMASI

Ziya Gökalp ve Ahmet Ağaoğlu'na göre Osmanlı Devleti de dahil olmak üzere Doğu medeniyetleri Batı medeniyetleri karşısında yenilmiştir. Osmanlı Devleti'nin sonunun diğer Doğu medeniyetleri gibi olmaması için Doğu medeniyetinden kurtulup Batı medeniyetine geçmesi gerekmektedir. Tanzimatçılar tarafından denendiği gibi Doğu-Batı medeniyetlerinin sentezlenmesi Gökalp'e göre de Ağaoğlu'na göre de son derece yanlıştır. Batı medeniyetine geçmek demek sanıldığı gibi İslam medeniyetinden vazgeçmek demek değildir.

Batı medeniyeti dini, ilmi, ahlaki, estetik gibi yenilikler yaparak, siyaset ile dini birbirinden ayırarak Orta Çağ'dan kurtulmayı başarmıştır. Gökalp ve Ağaoğlu'na göre bunları gerçekleştiremeyen Doğu medeniyetleri ise oldukça geri kalmıştır. Bu sebeple

Türklerin yönlerini Doğu medeniyetlerinden Batı medeniyetine çevirmesi gerektiği iki aydın tarafından da desteklenmiştir. Devletin modernleşebilmesi için Batı medeniyetinin aşılması gerektiğini savunmuşlardır.

Modernleşebilmek için Batı medeniyetine geçişin zorunlu olduğu konusunda hemfikir olan Gökalp ve Ağaoğlu yöntem konusunda farklı fikirlere sahiptir. Gökalp için Batı medeniyetine dahil olurken Türk kültüründen uzaklaşmamak son derece önemlidir. Bunun ise dil, din, ahlak gibi unsurların değil sadece bilimin alınarak yapılması gerektiğini belirtmektedir. Gökalp'e göre bilim, sanat, eğitim, teknoloji vb. alanlarda Batı'ya ihtiyaç duymayarak çağdaşlaşabiliriz. Ağaoğlu'nun Gökalp'ten ayrıldığı nokta, Batı medeniyetini maddi ve manevi olmak üzere tam olarak almamız gerektiğini savunmasıdır. Ağaoğlu, medeniyetlerin ayrılmaz bir bütün olduğunu ve Batı medeniyetinin diğer medeniyetlerden üstün gelmesinin sebebinin bu bütünlük olduğunu savunmaktadır. Bu sebeple, çağdaşlaşabilmemiz için Batı medeniyetinin yalnızca bilim, teknoloji, eğitim gibi yönlerinin değil kültürünün, ahlakının da alınması gerektiğini savunur. Ziya Gökalp ve Ahmet Ağaoğlu'nun, Batılılaşma sürecinde medeniyet kavramının maddi unsurların yanında manevi unsurları da kapsayıp kapsamaması konusunda farklı yaklaşımlara sahip oldukları söylenebilir.

5. SONUÇ

Ziya Gökalp ve Ahmet Ağaoğlu aynı dönemin düşünürleri olmasına rağmen bakış açılarında ve kullandıkları yöntemlerde benzerlikler olduğu kadar farklılıklar da vardır. Bu hem çevrelerindeki başka düşünürlerden esinlenmeleriyle hem de hayata karşı bakış açılarıyla ilgilidir. Gökalp'e göre, Osmanlı devletinin devamlılığını sağlaması için Batıya yönelmesi gerekmektedir ancak bu yönelim tam anlamıyla olmamalıdır. Batıcılığı aslında Batıya ihtiyaç duymamak olarak değerlendirmektedir. Batı gibi bilim ve fennimizi geliştirmeli ancak kendi değerlerimizden de kopmamalıyız görüşündedir. Ağaoğlu'na göre ise, medeniyetler parçalanamaz bir bütündür ve devletin devamlılığı sağlanmak isteniyorsa Batı medeniyeti maddi ve manevi yönleriyle tam anlamda alınmalıdır. Taklit ve sadece bilim ve fennin alınması medeniyetleri ancak çöküşe götürür. Sonuç olarak; söz konusu iki düşünürün Osmanlı devletinin kurtuluşunu Batı'da görme konusunda benzer fikirlere sahip oldukları, ancak medeniyet kavramının kapsamı, içeriği ve Batı medeniyetine ulaşmak için izlenecek yol konusunda ayrı düşümleri tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Ağaoğlu, A., *Üç Medeniyet*, Doğu Kitabevi/İstanbul, 2013.

Aşık, K., *Osmanlı Devleti'nde Batıcılık Fikri ve Basında Batıcılık Tartışmaları (1908-1918)*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2019.

Çetin, A., Babanzade Ahmet Naim ve Ahmet Ağaoğlu'nda "Da'va-yı Ahlak-ı Nazari", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Haziran, 1,15, 2012.

Dalgıç, O. K., *Ziya Gökalp'in Türk Milli Kimliği Algısı ve Türkçülük Anlayışı*, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin, 2018.

Deveci, M., *Meşrutiyet Döneminde Üç Düşünürümüz (Baha Tevfik, Ziya Gökalp ve Filibeli Ahmet Hilmi)'ün Görüşleri Bağlamında Batıcılık, Türkçülük ve İslamcılık*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, 2021.

Gökalp, Z., *Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak*. Ötüken/İstanbul, 2014.

Gökalp, Z., *Türkçülüğün Esasları*, Kapı Yayınları/İstanbul, 2021.

Haklı, S. Z., Ahmet Ağaoğlu'nun Batılılaşma Düşüncesinde Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Kültürel Değişim, *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, Ağustos ,15,54, 2018.

Keskin, M., Ziya Gökalp'in Din Anlayışı, *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Haziran,8,2003.

Zorlu, M., *Türkçülük Temelinde Türkiye Cumhuriyetinin İdeoloğu Ziya Gökalp*, Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum, 2018.